วรรณคดีของนักเขียนลี้ภัยเยอรมัน

นฤดี กาญจนลักษณ์*

หลังความปราชัยจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง สาธารณรัฐเยอรมันที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ใน ค.ศ. ๑๙๑๘ ต้องรับภาระหนี้สินสงครามอันหนักหน่วงตามสนธิสัญญาแวร์ซายจนทำให้เกิดสภาวะเงินเฟ้อและเศรษฐกิจล้มละลาย ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลกในระยะเวลาเดียวกันได้ส่งผลกระทบทำให้เศรษฐกิจเยอรมันซึ่งตกต่ำอยู่แล้วทรุดหนักลงยิ่งขึ้น ชาวเยอรมันกว่า ๖ ล้านคนไม่มีงานทำและขาดแคลนอาหาร ประชาชนผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนดังกล่าวต่างฝากความหวังไว้กับพรรคการเมืองหัวรุนแรง เช่น พรรคคอมมิวนิสต์ (KPD – die Kommunistische Partei Deutschlands) หรือพรรคนาซี (NSDAP die Nationalsozialistische Deutsche Arberterpartei) ของอดอฟ ฮิตเล่อร์ แต่เมื่อพรรคนาซีก้าวสู่อำนาจและฮิตเล่อร์ได้รับแต่งตั้งเป็น Reichskanzler ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดทางการเมือง ในวันที่ ๓๐ มกราคม ค.ศ. ๑๙๓๓ พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามก็เริ่มถูกกวาดล้าง หลังจากนั้นอีก ๒–๓ สัปดาห์ก็มีการประกาศควบคุมหนังสือพิมพ์ ควบคุมการรวมกลุ่มทางการเมืองและห้ามการเดินขบวนในลักษณะต่าง ๆ โดยสิ้นเชิง ในวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๓๓ ตึกรัฐสภาในกรุงเบอร์ลินถูกไฟไหม้และผู้ต้องสงสัยคือพรรคคอมมิวนิสต์ ฮิตเล่อร์จึงประกาศว่าพวกคอมมิวนิสต์เป็นศัตรูของรัฐบาล และเริ่มใช้มาตรการอันรุนแรงปราบปรามฝ่ายปฏิปักษ์ นักการเมืองที่นิยมคอมมิวนิสต์กว่า ๒๕,๐๐๐ คน ถูกจับกุม และในกลุ่มผู้ที่ถูกกวาดล้างดังกล่าวมีนักเขียนที่มีชื่อเสียงเป็นจำนวนมาก เช่น เอ. เซกเฮอร์ (A. Seghers,) วี. เบรเดล (W. Bredel,) อี. มือซาม (E. Mühsam) และ เอส. แฮรมลิน (S. Hermlin) พวกเขาถูกจับส่งไปยังค่ายกักกันและหลายคนถูกทรมานจนสิ้นชีวิต แต่มีนักเขียนจำนวนไม่น้อยสามารถลี้ภัยออกนอกประเทศไปได้กว่า ๒,๕๐๐ คน

*อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาเยอรมัน คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

การทำลายล้างวรรณคดีและแนวคิดของปัญญาชนได้เริ่มขึ้นที่นครเบอร์ลิน ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๓๓ ซึ่งถือเป็นวันทำลายล้างวรรณคดีเยอรมันครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ หนังสือนับล้านเล่มซึ่งเป็นหนังสือของ เคลาส มันน์ (Klaus mann) ไฮนริช มันน์ (Heinrich Mann,) โทมาส มันน์ (Thomas Mann,) อีริค เคสเนอร์ (Erich Kästner,) ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และนักประพันธ์อื่น ๆ อีกมากถูกเผาผลาญทำลายจนหมดสิ้น แต่การเผาหนังสือครั้งนี้มิได้หมายถึงการสูญสิ้นวรรณคดีเยอรมันตลอดไปเพราะไม่ว่านักเขียนที่ยังคงอยู่ในเยอรมัน เช่น แกรฮาร์ด เฮาพมันน์ (Gerhard Hauptmann,) อีริค เคสเนอร์ (Erich Kästner,) ฟาลลาดา เคลเลอร์มันน์ (Fallada Kellermann) หรือแม้แต่นักเขียนที่ลี้ภัยออกนอกประเทศต่างมิได้หวาดกลัวต่อภัยอันตรายทางการเมืองที่คุกคามพวกเขาอยู่ นักเขียนเหล่านี้ยังคงสร้างสรรค์งานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และนั่นมิใช่เพียงเพราะความเป็นนักประพันธ์เท่านั้น แต่เป็นเพราะความปรารถนาที่จะผดุงรักษาศักดิ์และสิทธิของความเป็นมนุษย์ให้คงอยู่สืบไป ใน ค.ศ. ๑๙๓๘ อัลเฟรด เดอบลิน (Alfred Döblin) เขียนว่า "*เสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์งานศิลปะ และการเขียนงานวรรณคดี ถ้าปราศจากเสรีภาพแล้ว เราไม่จำเป็นต้องพูดถึงงานศิลปะหรือวรรณคดีเลย*"[๑] และ เคลาส มันน์ (Klaus Mann) ได้ให้เหตุผลสำหรับการลี้ภัยของเขาว่า "*ผมต้องจากประเทศเยอรมันไปเพราะมิฉะนั้นพวกนาซีคงต้องฆ่าผมหรืออย่างน้อยที่สุดคงจะกักขังผมไว้ และแม้ว่าผมจะสามารถอยู่ในประเทศเยอรมันได้อย่างมีเสรีภาพก็ตาม ผมก็ไม่สามารถจะทนต่อสภาพการปกครองของอาณาจักรที่ ๓ ได้ และเพราะว่าผมต้องการจะต่อสู้กับลัทธิฟาสซิสม์ด้วยเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ ที่มีอยู่จากภายนอกประเทศ*"[๒]

หลังจากที่รัฐสภาในกรุงเบอร์ลินถูกไฟไหม้และมีการกวาดล้างฝ่ายปฏิปักษ์พรรคนาซีอย่างรุนแรงแล้ว มีนักเขียนหลายพัน

---

๑. Alfred Döblin, *Abschied und Wiederkehr, die Zeitlupe*. Kleine Prosa (Aus dem Nachla zusammengestellt von Walter Muschg, Olten und Freiburg i. Brsg. Verlag, 1967) p. 168.

๒. โปรดดู Wilfried Dirschauer "*Klaus Mann und das Exil*" (Wiesbaden: Wilhelm Lendl, 1973) p. 24.

คนต่างหลบหนีไปยังประเทศใกล้เคียง เช่น ออสเตรีย เชโกสโลวะเกีย สวิตเซอร์แลนด์ บ้างก็หนีไปอิตาลี ฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ เบลเยี่ยม และบ้างก็ไปประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวียน โปแลนด์ รัสเซีย และอังกฤษ และในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองมีบางคนลี้ภัยไปจนถึงประเทศสหรัฐอเมริกา ศูนย์นัดพบของนักเขียนผู้ลี้ภัยมักอยู่ที่เมืองใหญ่เช่น ปราก เวียนนา ปารีส ลอนดอน และสถานที่นัดพบสำคัญแห่งหนึ่งอยู่ที่ ซานารี ซูร์ แมร์ (Sanary sur Mer) หมู่บ้านชาวประมงเล็กๆ ทางใต้ของฝรั่งเศส หมู่บ้านแห่งนี้มีนักเขียนเยอรมันที่มีชื่อเสียงพำนักอยู่หลายคน เช่น แบร์ทอลท์ เบรคชท์ (Bertolt Brecht) ลิโอน ฟอยคชท์วางเงอร์ (Lion Feuchtwanger,) บรูโน ฟรางค์ (Bruno Frank,) อัลเฟรด แคร์ (Alfred Kerr,) แฮร์มันน์ เคสเตน (Hermann Kesten) และวิลเฮลม แฮร์ซก (Wilhelm Herzog)

ในตอนต้นของการลี้ภัยมีนักเขียนน้อยคนที่จะคิดว่า พวกตนจะต้องลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศเป็นระยะเวลานาน ส่วนมากมีความหวังว่าจะได้กลับเยอรมันในเวลา ๒–๓ สัปดาห์ หรืออย่างช้าในเวลา ๒–๓ เดือน หลายคนเชื่อแน่ว่าอำนาจของพรรคนาซีจะคงอยู่ได้ไม่นาน แต่ในเวลาต่อมานักเขียนลี้ภัยเหล่านี้ต้องยอมรับความจริงว่า พวกเขาจะต้องใช้ชีวิตลี้ภัยในต่างแดนอีกเป็นเวลานานนับสิบปี เนื่องจากสภาพการเมืองในเยอรมันขณะนั้นชี้ให้เห็นว่า กลุ่มที่ต่อต้านพรรคนาซีของฮิตเล่อร์ไม่มีอำนาจหรือกำลังเพียงพอ

แบร์ทอลท์ เบรคชท์ เขียนโคลงเกี่ยวกับความคิดเห็นของเขาในระยะต้นของการลี้ภัยว่า

ตอกตะปูที่ฝาผนัง
โยนเสื้อไปที่เก้าอี้
จะมาวิตกกังวลอะไรเล่ากับระยะเวลา ๔ วัน
พรุ่งนี้คุณก็จะกลับบ้านได้แล้ว

ไม่ต้องไปรดน้ำต้นไม้หรอก
จะปลูกต้นไม้ไปทำไม
ก่อนที่มันจะโตสัก ๑ คืน
คุณก็ไปจากที่นี่แล้ว

ดึงหมวกบีดหน้าเสียเมื่อผู้คนผ่านไปมา
จะต้องเบิดไวยากรณ์ภาษาต่างประเทศไปทำไม
ข่าวที่เรียกร้องเรียนให้คุณกลับบ้าน
ก็เป็นภาษาที่เรารู้จัก

เปรียบเสมือนาบเศษปูนที่ร่วงหล่นจาก
ฝาผนัง
ไม่ต้องไปทำอะไรต่อต้านหรอก
ร้วของอำนาจที่ก่อตั้งขึ้นที่ชายเขตแดน
ซึ่งบีดกั้นความยุติธรรมนั้น
มันจะค่อยๆ ผุพังไปเอง.

แต่ในท่อนสุดท้ายของโคลงนี้ เบรคชท์เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นของเขาว่า

มองดูตะปูที่ฝาผนัง ที่ตอกเอาไว้
เมื่อไรนะที่คุณคิดว่า คุณจะกลับไป
คุณอยากจะรู้ไหมว่า คุณเชื่ออะไรอย่างลึกซึ้ง

วันแล้ววันเล่า
คุณทำงานเพื่อการปลดปล่อยเป็นอิสระ
คุณนั่งเขียนงานในห้องเล็ก ๆ
แล้วคุณอยากรู้บ้างไหมว่า คุณได้อะไร
จากงานเหล่านั้น
มองดูต้น Kastanien ที่มุมลานบ้านซิ
เจ้าต้นไม้นี้คุณจะต้องหิ้วน้ำเต็มถังไปรดมัน.๓

ปัญหาใหญ่ที่นักเขียนลี้ภัยต้องประสบคือ การถูกตัดขาดจากสำนักพิมพ์ ซึ่งเคยตีพิมพ์และจำหน่ายงานเขียนของพวกเขา การจะเสนองานเขียนของเขาให้สำนักพิมพ์ในต่างประเทศจัดพิมพ์และจำหน่ายเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก หลายคนต้องประสบปัญหาทางการเงิน แม้ว่าจะมีกองทุนมูลนิธิหรือสำนักพิมพ์บางแห่งช่วยเหลือด้านการเงิน แต่ก็ช่วยได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น การสูญเสียแวดวงผู้อ่านในเยอรมันก็เป็นปัญหาใหญ่ด้วยเช่นกัน เพราะถ้าอยู่ในเยอรมัน นักเขียนดังกล่าวรู้ดีว่าควรจะเขียนผลงานอะไรออกไปเพื่อให้เป็นที่ถูกใจชื่นชอบแก่บรรดาผู้อ่านที่คอยติดตามผลงานของพวกเขา แต่ในต่างบ้านต่างเมืองเช่นนี้ พวกเขาไม่รู้ว่าจะเขียนผลงานออกไปในแนวไหน หรือเพื่อใคร ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ พลเมืองของประเทศต่าง ๆ ที่นักเขียนเหล่านี้ไปอาศัยลี้ภัยไม่เข้าใจถึงความจำเป็นในการลี้ภัยของพวกเขา จึงเกิดความรู้สึกหวาดระแวงไม่ไว้วางใจและมีอคติ

โดยทั่วไปนักเขียนลี้ภัยหลายคนหลบหนีจากเยอรมันโดยปราศจากหนังสือเดินทาง บ้างใช้หนังสือเดินทางปลอม หรือหนังสือเดินทางที่หมดอายุบ้าง ด้วยเหตุดังกล่าวปัญหาใหญ่ที่ตามมาคือ ปัญหาในการติดต่อกับทางราชการของประเทศที่ไปขอลี้ภัย ความพยายามที่จะขอหนังสือเดินทางจากรัฐบาลของต่างชาติจึงเป็นเรื่องที่ต้องใช้กำลังกายและใจอย่างสูง บางคนถึงกับท้อแท้และหมดหวังจากการติดต่อกับหน่วยราชการในประเทศที่ตนลี้ภัย อีกทั้งพวกเขาไม่ได้รับความปลอดภัยอย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องคอยหลบหนีอันตรายจากการติดตามของสายลับตำรวจเยอรมันและบ่อยครั้งที่นักเขียนลี้ภัยถูกลักพา

๓. Bertolt Brecht, Gedichte und Lieder. (Berlin und Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1973) p. 94–95.

ตัวหายสาบสูญไป หรือถูกฆาตกรรม พวกเขาจึงไม่เพียงแต่จะมีชีวิตอยู่ท่ามกลางความยากจนหิวโหย และความเหยียดหยามหวาดระแวงของเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ เท่านั้น ทว่าต้องมีชีวิตอยู่ท่ามกลางอันตรายและความหวาดกลัวอีกด้วย นอกจากนี้ปัญหาที่ตามมาอีกคือปัญหาเรื่องภาษา การสูญเสียแวดวงของผู้อ่านและปัญหาทางการเงิน เป็นเหตุให้นักเขียนลี้ภัยหลายคนพยายามเขียนงานเป็นภาษาของประเทศที่ตนลี้ภัยอยู่ บางคนก็แปลผลงานของตนเป็นภาษาต่างประเทศ แต่พวกเขาไม่ได้รับผลสำเร็จเท่าที่ควร ระหว่าง ค.ศ. ๑๙๔๓–๑๙๔๕ จึงเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงชีวิตของนักเขียนลี้ภัยเหล่านี้อย่างใหญ่หลวง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้มีผลกระทบต่อภาษาที่ใช้ในการประพันธ์ พวกเขามีความจำเป็นต้องใช้ศัพท์หรือสำนวนใหม่ ๆ เพื่อบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ในโลก นักเขียนลี้ภัยเหล่านี้มักจะนำศัพท์หรือสำนวนใหม่ ๆ ที่คุ้นหูของภาษาต่างประเทศมาใช้ในการเขียนได้อย่างกลมกลืน งานประพันธ์หลายชิ้นของเบรคท์คือ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเป็นต้นว่าบทกวี **Ich lese von der Panzerschlacht** ขณะที่เขาลี้ภัยอยู่ในเดนมาร์ก เบรคชท์ใช้คำนามผสมซึ่งมาจากคำเยอรมัน "Panzer" (รถถัง) กับคำเดนนิช "Bil" (รถ) :

Du Farberssohn vom Lech, im Kluckerspiele

Dich messend mit mir in verflossenen Jahren

Wo bist du in dem Staub der *Panzerbile*

Die nun das schöne Flandern niederfahren.[๔]

หรือคำต่างประเทศบางคำจะใช้เพื่อประโยชน์ของการเสียดสีเย้ยหยัน ในบทประพันธ์ร้อยกรอง เช่น ในโคลงของ มาชา คาลิเก้ (Mascha Kalike):

Ich hatte einst ein schönes Vaterland

So sang schon der *Refugee* Heine

Das seine stand am Rheine

Das meine auf märkischem Sand[๕]

อย่างไรก็ตามความยุ่งยากทางการใช้ภาษายังคงเป็นปัญหาใหญ่ที่นักเขียนลี้ภัยไม่สามารถจะแก้ไขได้ มีน้อยคนนักที่จะประสบ

---

๔. F. C. Weiskopf, "Unter Fremden Himmeln", (Berlin : Dietz Verlag, 1947) p. 38.

๕. Ibid. p. 38.

ผลสำเร็จ และมีชื่อเสียงเช่น ลิโอน ฟอยคชท์วางเงอร์ (Lion Feuchtwanger) วิกกี้ บาว์ม (Vicki Baum) และ โทมาส มันน์ (Thomas Mann) ดังนั้นนักเขียนส่วนใหญ่ จึงมักเผชิญกับความยากจน ความเจ็บป่วย ความเปล่าเปลี่ยว และ อยู่ใน สภาพไร้ความหวัง กอรี แบรนฮาร์ด (Gory Bernhard) เสียชีวิตในโรงพยาบาลอนาถาในนิวยอร์ค หรือ ควร์ต เกอทซ (Curt Goetz) สิ้นใจที่เมืองแคลิฟอร์เนีย โยเซฟ รอทซ์ (Joseph Roth) ฆ่าตัวตายหลังจากที่ใช้สุราเป็นเครื่องดับทุกข์อยู่เป็นเวลานาน แอรนสท์ ทอลเลอร์ (Ernst Toller) ฆ่าตัวตายเพราะความสิ้นหวัง เคลาส์ มันน์ (Klaus Mann) ฆ่าตัวตายที่เมืองแคนเนส ชเตฟาน ซไวก (Stafan Zweig) ฆ่าตัวตายพร้อมกับภรรยาที่บราซิล การเสียชีวิตของนักเขียนลี้ภัยเหล่านี้นับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ของวงการวรรณคดีเยอรมัน และสะท้อนให้เห็นสภาวะที่พวกเขาต้องต่อสู้ทนทุกข์ทรมานว่าโหดร้ายทารุณเพียงใด

แม้ว่านักเขียนหลายคนจะเสียชีวิตไปกับการดิ้นรนต่อสู้เพื่อชีวิตในการลี้ภัยครั้งนี้ก็ตาม แต่อีกหลายคนคงสร้างสรรค์งานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายอันแน่วแน่ ประการแรกนักเขียนลี้ภัยต้องการชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาวะการณ์ที่เผชิญอยู่ เพื่อเตือนชาวโลกให้รู้ถึงความโหดร้ายของนาซี พวกเขาต่างประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย เพราะงานเขียนได้เป็นเสมือนกระจกสะท้อนถึงความทารุณโหดร้ายทางการเมืองที่มีต่อวงการวรรณคดี ชีวิตและความรู้สึกนึกคิดของนักเขียนลี้ภัย

แบร์ทอลท์ เบรคชท์ นักเขียนที่เลื่องชื่อของเยอรมันเขียนถึงความยากลำบากในการที่จะได้มาซึ่งคุณสมบัติห้าประการ เพื่องานเขียน ที่จะชี้แจงในข้อเท็จจริงต่าง ๆ ว่า *"ใครก็ตามที่พยายามต่อสู้กับความโป้ปดมดเท็จและต้องการจะเขียนถึงข้อเท็จจริง ผู้นั้นต้องรวบรวม* **ความกล้า** *ที่จะเขียนความจริงนั้น ถึงแม้จะถูกบีบบังคับเพียงใดก็ตาม เขาต้องมี* **ความฉลาด** *ที่จะรู้ซึ้งถึงข้อเท็จจริงนั้นแม้ว่าจะถูกปกป้องอยู่ เขาต้องมี* **ศิลปะ** *ที่จะใช้ข้อเท็จจริงนั้นเป็นอาวุธ และมี* **วิจารณญาณ** *ในการตัดสินใจว่า อาวุธนั้นควรจะอยู่ในมือผู้ใดที่จะใช้ได้ผลประโยชน์ที่สุด และ* **กลอุบาย** *ที่จะแพร่ขยายอาวุธนั้นให้มีประสิทธิภาพกว้างไกลออกไป"* [๖]

---

๖. โปรดดู Kurt Koster "*Exil- Literatur 1933-1945*" (Frankfurt am Main : Bonderveröffentlichung der Deutschen Bibliothek Nr. 1, 1967) p. 191.

จุดหมายประการที่สองของการเขียนงานคือ การจะต่อสู้ทางการเมืองกับฮิตเลอร์ นักเขียนลี้ภัยดังกล่าวได้จัดตั้งสมาคมและองค์การหลายแห่ง ที่ดำเนินงานใต้ดินต่อต้านรัฐบาลเผด็จการของฮิตเลอร์เช่น สมาคมพิทักษ์นักประพันธ์ชาวเยอรมัน (der-Schutzverband Deutscher Schriftsteller) ซึ่งถูกบีบบังคับให้สลายตัวเมื่อฮิตเลอร์เผด็จการยึดอำนาจ แต่ได้ตั้งขึ้นใหม่ที่ปารีสโดยมี รูดอลฟ เลโอนฮาร์ด (Rudolf Leonhard) เป็นประธานคนแรก และไฮนริช มันน์ (Heinrich Mann) ได้รับเลือกเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ สมาคมนี้มีสาขาในอีกหลายประเทศ เช่นที่ปราก บรัสเซล โคเปนฮาเกน ลอนดอน และในสหรัฐอเมริกา งานสำคัญของสมาคมคือการต่อสู้กับลัทธินาซีและจัดตั้งห้องสมุด Die Deutsche Freiheitsbibliothek ขึ้นที่ปารีส ในวันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๓๔ ซึ่งเป็นวันเดียวกับวันเผาหนังสือครั้งใหญ่ที่กรุงเบอร์ลิน ห้องสมุดนี้จะเป็นที่เก็บรวบรวมผลงานต่าง ๆ ไว้เช่น หนังสือที่ฮิตเลอร์สั่งห้ามพิมพ์ หรือพยายามเก็บเผาทำลาย และหนังสือของนักเขียนลี้ภัย นอกจากนี้สมาคมพิทักษ์นักประพันธ์ชาวเยอรมันและห้องสมุดยังร่วมกันออกนิตยสารเผยแพร่ความคิดของนักเขียนลี้ภัยโดย แบร์ทอลท์ เบรคชท์ ลิโอน ฟอยคชท์วางเงอร์ เคลาส มันน์ ควร์ท ฮิลเลอร์ เป็นผู้ดำเนินงาน

จุดมุ่งหมายประการที่สามคือการจะดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของเยอรมัน เพื่อมิให้วรรณคดีของเยอรมันสูญหายไปพร้อมกับเปลวเพลิงของการเผาหนังสือใน ค.ศ. ๑๙๓๓ แต่นักเขียนจำนวนไม่น้อยสร้างงานโดยมีจุดมุ่งหมายอื่น ๆ ด้วย คือ การเขียนถึงเพื่อนนักเขียนลี้ภัยในประเทศอื่น ๆ ก็เพื่อต้องการจะติดต่อและช่วยเหลือซึ่งกันและกันและการจะช่วยให้สภาวะการเป็นอยู่ของชีวิตลี้ภัยดีขึ้น ตลอดจนการจะเตรียมตัวรับสถานการณ์ของสภาพหลังสงครามและเพื่อรายงานข่าวใหม่ ๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเกิดเมืองนอน ในนิตยสาร **Über die Grenzen. Von Fluchtlingen für Flüchtlinge** (ข้ามเขตแดนจากผู้ลี้ภัยแด่ผู้ลี้ภัย) มีนักเขียนสำคัญ ๆ หลายคนส่งข้อเขียนและผลงานไปลงตีพิมพ์ และทุกคนเขียนถึงประสบการณ์การลี้ภัยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นวนิยาย บทความ เรื่องสั้น กวีนิพนธ์ และบทวิจารณ์ แต่โดยทั่วไปแล้วเนื้อหาของงานเขียนต่าง ๆ จะเกี่ยวกับการหลบหนีลี้ภัย ความทุกข์ยาก

ในชีวิตลี้ภัย ความคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน ส่วนนักเขียนชาวยิวก็ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับการตามล่าและสภาวะไร้บ้านเกิดเมืองนอน เช่น **Exil** (ลี้ภัย) ของ ลิโอน ฟอยคชท์วางเจอร์ Lion Feuchtwanger **Der Reisepass)** (หนังสือเดินทาง) ของ บรูโน ฟรางค์ (Bruno Frank) **Zwei an der Grenze** (สองคนที่ชายแดน) ของ ฟรีดริค วอลฟ (Friedrich Wolf) **Transit** (ผ่านทาง) ของ อันนา เซกเฮอร์ (Anna Seghers) **Melodie der Fremde** (บทเพลงของคนแปลกหน้า) ของ โวลฟกัง ฟีลลิป์ (Wolfgang Philipp) เป็นต้น.

นอกไปจากนี้แล้วเนื้อหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่นักเขียนลี้ภัยนิยมเขียนกันมาก คือ เรื่องราวชะตากรรมของชาวยิว ก่อนที่นาซีจะยึดอำนาจนั้น ฮิตเลอร์ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ไว้ว่า เยอรมันเป็นชาติและเผ่าพันธุ์ที่สูงส่งและยิ่งใหญ่ที่สุดในโลกทั้งเหนือกว่าเผ่าพันธุ์ใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกชาวยิวซึ่งถือว่าเป็นเผ่าพันธุ์ที่ต่ำต้อยที่สุด ฮิตเลอร์เกลียดชังชาวยิวเพราะเห็นว่ายิวเป็นสาเหตุทำให้เยอรมันตกต่ำและเป็นผู้ทำลายเยอรมัน ฮิตเลอร์เห็นว่า ชาวยิวคืออาชญากรบ่อนทำลายชาติและพยายามจะกลืนชาติอันสูงส่งของชาวเยอรมัน พวกยิวจึงถูกทำลายล้างในค่ายกักกันด้วยวิธีการที่ทารุณโหดร้าย เช่น การใช้แกซพิษและใช้ไฟเผา ความทารุณโหดร้ายที่ชาวยิวต้องประสบจึงเป็นเนื้อหาของงานเขียนจำนวนมาก เช่น **Die Rassen** (เผ่าพันธุ์) ของ เฟอร์ดินานด์ บรูคเนอร์ (Ferdinad Bruchner) **Der Mensch ist kein Haustier** (มนุษย์ไม่ใช่สัตว์เลี้ยง) บทละครของ ชเตฟาน ลาคเนอร์ (Stephan Lachner.) **Die judische Frau** (หญิงชาวยิว) บทละครของ แบร์ทอลท์ เบรคชท์ (Bertolt Brecht) **Flucht und Wandlung des Judenvolkes** (การหลบหนีและการร่อนเร่ของชนชาวยิวของ อัลเฟรด เดอบลิน (Alfred Döblin).

อนึ่ง สภาพการณ์ทางการเมืองภายในของเยอรมันเองก็เป็นเนื้อหาที่สำคัญด้วย เช่น **Das siebte Kreuz** (กางเขนที่ ๗) นวนิยายของ อันนา เซกเฮอร์ หรือ **Furcht und Elend des dritten Reiches** (ความกลัวและความทุกข์ยากของอาณาจักรที่ ๓) ของแบร์ทอลท์ เบรคชท์

และ **Jugend ohne Gott** (เยาวชนผู้ปราศจากพระเจ้า) ของเออเดอน ฟอน ฮอร์วาทฮ์ (Ödön von Horvath) แต่การเขียนโดยใช้เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นภายในประเทศนั้น ส่วนใหญ่นักเขียนลี้ภัยมักจะสร้างภาพพจน์ของเยอรมันตามทัศนะที่ตนเคยพบเห็นก่อนลี้ภัย และข่าวสารที่ได้รับก็มาจากการได้ยินได้ฟัง หรืออ่านจากหนังสือพิมพ์และนิตยสารเท่านั้น

เนื้อหาเกี่ยวกับสงครามก็เป็นที่นิยมเขียนกันมาก เพราะประสบการณ์ที่เลวร้ายของสงครามได้ให้บทเรียนแก่นักเขียนลี้ภัยดังกล่าว ภัยพิบัติของสงครามโลกครั้งที่ ๑ และสิ่งที่อาจเกิดขึ้นเช่นเดียวกันเป็นครั้งที่ ๒ ทำให้นักเขียนต้องการเตือนให้ตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้น งานเขียนจึงมักมีเนื้อหาเกี่ยวกับอันตรายของสงครามหรือความทุกข์ทรมานของทหารที่กลับจากสงครามสู่บ้านเกิดเมืองนอน พันธะหน้าที่ของนักเขียนจึงเป็นการเตือนผู้อ่านให้รู้ว่ามนุษย์มิได้เกิดมาเพื่อการถูกกดขี่เท่านั้น และการทำลายล้างมนุษยชาติทุกครั้งที่เกิดขึ้นจะมาจากเงื้อมมือของมนุษย์ด้วยกันเอง

วรรณคดีของนักเขียนลี้ภัยเยอรมันจึงเป็นเสมือนการกระตุ้นเตือนให้มนุษย์รำลึกและจดจำเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ยุคหนึ่งที่มนุษย์แสดงความโหดร้ายทารุณต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทำลายทุกอย่างนับแต่สิ่งของ บ้านเรือนและชีวิต ตลอดจนการพยายามที่จะทำลายล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ รวมถึงทำลายศิลปะ วัฒนธรรมและวรรณคดีซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความสูงส่งทางปัญญาของชาติ แต่การทำลายล้างวรรณคดีครั้งนั้นกลับเป็นแรงผลักดันให้เกิดวรรณคดีเยอรมันขึ้นอีก แม้มิใช่ในแผ่นดินที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนก็ตาม วรรณคดีเยอรมันใหม่ที่เกิดขึ้นอีกครั้งในดินแดนต่าง ๆ ทั่วโลก รวมถึงวรรณคดีของนักเขียนลี้ภัยการเมืองดังกล่าว จึงรักษาและสืบทอดไว้ซึ่งมรดกด้านวัฒนธรรมของภาษาเยอรมันตลอดมาตราบจนทุกวันนี้ ◉

บรรณานุกรม

Brecht, Bertolt. *Gedihte und Lieder.* Berlin und Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 1873.

Döblin, Alfred. *Abschied und Wiederekehr.* Kleine Prosa. Freiburg :

Sternfeld, Wilhelm; Tiedemann, Eva. *Deutsche Exil–Literatur 1933–1945.* Heidelberg–Darmstadt : Verlag Lambert Schneider, 1962.

Müller, Dr. ette Heinrich; Schantz, Dr. Reinhard. *Deutsche Geschichte im europaischen Zusammenhang.* Frankfurt am Main : Hirschgraben Verlag, 1973.

Dirschauer, Wilfried. *Klaus Mann und das Exil.* Wiesbaden : Wilhelm Lendl Verlag, 1973.

Weiskopf, F.C. *Unter fremden Himmeln.* Ein Abris der deutschen Literatur im Exil 1933–1947. Berlin : Dietz Verlag, 1947.

Arnold, Heinz Ludwig, *Deutsche Literatur im Exil 1933–1945.* Frankfurt am Main : Athenaum Fischer Taschenbuch, 1974.

Köster, Kurt. *Exil–Literatur 1933–1945.* Frankfurt am Main : Die Deutschen Bibliothek, 1967.

Martini, Fritz. *Deutsche Literaturgeschichte.* Stuttgart : Alfred Kröner Verlag, 1968.